

Jana SVOBODOVÁ
Ostravská univerzita

DOI: 10.14746/bo.2022.1.9

**Utváření české národní identity do 19. století.
Literaturou a v literatuře, školou a ve škole**

Nová monografie¹, vydaná v roce 2021 Západočeskou univerzitou v Plzni v duchu, svého výstižného názvu poukazuje na kořeny vznikání a upevňování české národní identity prostřednictvím působení různorodých okolností a vlivů, speciálně se zaměřuje na oblast literatury a školy. Trojici editorů se podařilo skloubit příspěvky patnácti autorů do ústrojného celku, jímž se vine stmelující téma národa, češství a národního fenoménu v dobových i regionálních kulisách. Už v úvodním *Slovu editorů* předznamenávají, že zájem o národní identitu v českém prostředí spojil nejen domácí přispěvatele, jichž je většina, ale podnítil k úvahám rovněž dva významné profesory z Rakouska a Polska, kteří mají charakterem svého bádání k českému národu a češtině blízko.

Mile lidsky působí přání jubilantovi prof. Viktoru Viktorovi, jemuž je publikace věnována k 80. narozeninám, z pera *M i c h a e l y H a s c h e m i - H o r á k o v é*, která je připravena jménem přátel, protože ti stejně jako ona vysoce oceňují jeho příkladné celoživotní počínání kultivovaného akademika a badatele, který nadšeně pracoval a cíleně postupoval ve prospěch milovaných západních Čech, Plzně a její univerzity. Ve chvále učitelství s oslavencem souzní *M a r i e Č e c h o v á* jako jedna ze tří editorek. Její krátký text typu vzpomínkového medailonku končí evaluačním citátem neznámého studenta, v němž ocenil Viktora Viktoru takto: „Jeden z nejlepších a nejhodnějších profesorů”. Neméně vřele a upřímně vyznívají i připojená přání pro jubilanta od generálního ředitele Národního divadla v Praze *J a n a B u r i a n a* a ministerského rady MŠMT *M a r t i n a K u b y*.

¹ *Utváření české národní identity do 19. století. Literaturou a v literatuře, školou a ve škole*, eds. Marie Čechová, David Franta, Martina Spěváčková, Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2021, 283 s. ISBN 978–80–261–1064–4, ISBN 978–80–261–1063–7.

Vlastní monografie je členěna do tří částí: I. Starší česká literatura, II. Česká literatura 19. století a III. Škola a regionalismus od západu k východu.

První z nich je uvedená statí L a d i s l a v y L e d e r b u c h o v é, v té autorka systematicky postupuje od nejstaršího vhledu do historie českého národa podle kronik a navazujících starých pramenů. Soustředí se na roli češtiny jako jazyka literárního i předmětu cílevědomého studia, avšak připojuje i kritické postřehy týkající se jeho dobového nadměrného uctívání a idealizace ve fázi lingvocentrismu. Od sakralizace jazyka se vlastenectví ve druhé půli 19. století přesouvá k oslavě celého komplexu významů vlasti a může být inspirací i pro dnešní generaci, která žije v globalizované Evropě. První část monografie pokračuje velice pozoruhodnou kapitolou J i ř í h o N o v o t n é h o, představující biografické pátrání po původu české národní patronky kněžny Libuše a překvapivě situující její pravděpodobné rodiště do hrádka Pšova u Podbořan, nikoli u Mělníka, jak se doposud traduje. Na další dva příspěvky této části (na středověké soupeření německého a českého živlu i na jeho symboliku v dobové lyrice se zaměřil F r a n t i š e k V š e t i č k a; středověké česko-polské jazykové vztahy na základě konkrétních památek rozebral M i e c z y s ł a w B a l o w s k i) vhodně navazuje *Jubilantovo intermezzo*: dvojice textů Viktora Viktorovy, z nichž první je věnován příležitostně české poezii, která se začala šířit od 16. století a je spjata s konkrétní lokací, další pak českému literárnímu baroku a protikladným pohledům na ně.

Druhá část knihy se týká literatury v 19. století. Nejprve se B o h u s l a v H o f f - m a n n zabývá drobnými prózami Ladislava Stroupežnického, v nichž autor realisticky zobrazoval osudy svých současníků – Pražanů i venkovských obyvatel, jak je nabízí „život plnou hrstí“. D o b r a v a M o l d a n o v á zaměřila pozornost na dobové vyznění a proměny symboliky lidové síly u *Selských balad* od Jaroslava Vrchlického. Literární pozůstalost v podobě povídkové tvorby dvojice ženských autorek působících koncem 19. století Marie Červinkové a Anny Lauermannové analyzuje a k jejich skutečným životním osudům vztahuje A l e n a Z a c h o v á. Po propracované esteticko-kulturní statí J i t k y M á l k o v é, která se opírá o odkaz Josefa Durdíka a jeho vnímání básnického díla jakožto „sdělení krásné myšlenky prostřednictvím řeči“, uzavírá tuto literární část M a r k é t a P o k o r o v á příspěvkem o málo známých česko-židovských literárních vztazích a o roli nedoceněného Siegfrieda Kappera v nich.

Poslední část publikace se věnuje prostředí školy a školství. D a v i d F r a n t a porovnal, jak podle pamětníků a archivních zdrojů z Klatovska a Domažlicka fungoval v habsburských školách *trest signum*, jímž byli postihováni českojazyční žáci, pokud neprojevovali odpovídající komunikační kompetence v němčině nebo latině a uchýlovali se k češtině, a jak byl trest ztvárněn v literárních dílech. O významu literárního kánonu ve vztahu k budování české národní identity ve druhé půli 19. století

pojednal S t e f a n M i c h a e l N e w e r k l a. Za příklad mu posloužily přehledy povinné četby na středních školách v Plzni. Z těch je patrné, že česká četba výrazně dominovala oproti četbě „nečeské“ a že působila na žactvo nejen jako kulturní fenomén, ale také jako národní impuls. H e l e n a C h ý l o v á se soustředila na historickou úlohu, kterou na vlastenecké frontě sehrály v první půli 19. století plzeňské gymnázium a filozofický ústav, a doložila to s odkazem na přínos vynikajících osobností, které byly s těmito institucemi spjaté. Závěrečný příspěvek autorské dvojice J i ř í F i a l a a M a r i e S o b o t k o v á přesouvá pozornost ze západní části Čech severovýchodním směrem na Ostravsko. Všimá si stavu školství v prostoru, kde se na konci 19. století střetávalo pět jazykově odlišných skupin obyvatelstva: vedle české, německé, polské a romské také židovská. Právě židovskou školou v Moravské Ostravě se pak autoři zabývají podrobně a zveřejňují zajímavé detaily k jejímu provozu, specifikám a boji o udržení. Uzavírají tím, že i tam, třebaže se původně učilo v němčině, se nakonec v září 1936 prosadila jako vyučovací jazyk čeština. Až německá okupace v březnu 1939 tento rozvoj školy přetrhla.

Svým způsobem je příznačné, že plzeňská kolektivní monografie neosahuje závěrečnou kapitolu s celkovým shrnutím. Taková tečka za stále živým tématem by podle mého názoru byla předčasná, protože téma národní identity mělo svou aktuálnost nejen v 19. a 20. století, ale nese si ji v proměněných podmínkách nepochybně dodnes.